

INTELIGENTNÉ DOPRAVNÉ SYSTÉMY A ELEKTRONICKÉ OBCHODOVANIE V NÁKLADNEJ DOPRAVE

Gabriel Fedorko, Daniela Tomášová¹

Anotácia: Článok sa zaoberá možnosťou využitia inteligentných dopravných systémov a využitím systému a nástrojov elektronického obchodovania v nákladnej doprave.

Kľúčové slová: Inteligentné dopravné systémy, logistika, elektronické obchodovanie, doprava

Summary: The article describes use of intelligent transport systems, electronic business tools and systems in goods transport.

Key words: Intelligent transport systems, Logistics, Electronic business, Transport

1. ÚVOD

V súčasnej dobe sa v oblasti nákladnej dopravy čoraz vo väčšej miere kladie dôraz na zrýchlenie a zvyšovanie efektívnosti celého procesu. Jednou z možností, ktorá dané požiadavky umožňujú efektívne naplňať je aktívne využívanie inteligentných dopravných systémov a elektronického obchodovania.

2. HISTÓRIA IDS

Prvé zmienky o tzv. inteligentných dopravných systémoch sú zo začiatku šesťdesiatych rokov. Vtedy sa skoro súčasne v USA, Japonsku a Európe začínali overovať dopravné systémy vyššej úrovne, ktoré boli nadstavbou nad štandardným dopravným riadením mestských aglomerácií, prípadne diaľnic.

Základné predpoklady, ktoré viedli k vzniku týchto dopravných systémov sú: poskytovanie globálnych informácií účastníkom cestnej premávky, zlepšenie štýlu života a zvýšenie účinnosti ekonomiky, zvýšenie bezpečnosti prevádzky a kvality životného prostredia.

V prvej etape, v 60tych a 70tych rokoch, sa testovali základné princípy. V Japonsku bolo vyskúšané napr. navádzanie vozidiel na cieľ. V projekte CACS (Comprehensive Automobile Traffic Control System) sa jednalo o plochu asi 30 km². Vodič zadal cieľ cesty a centrálny počítač mu optimalizoval trasu podľa momentálnej dopravnej situácie. V tom istom čase testovali možnosť ovplyvňovania dopravného prúdu pomocou informačných tabúľ pozdĺž komunikácií a v Európe začali vznikať integrované centrá riadenia dopravy.

---

¹Ing. Gabriel Fedorko, PhD., Ing. Daniela Tomášová, Technická Univerzita v Košiciach, Fakulta baníctva ekológie, riadenia a geotechnológií, Katedra logistiky a výrobných systémov, Letná 9, 042 00 Košice, Slovenská republika, Tel. +421 55 602 3146, Fax +421 633 1753, E-mail: gabriel.fedorko@tuke.sk, daniela.tomasova@tuke.sk,

Druhá fáza vývoja, ktorá začala začiatkom 80tych rokov, bola spojená s prudkým rozvojom elektroniky a komunikačnej techniky. V tejto etape boli realizované pilotné európske projekty DRIVE, ROMANSE a PROMETHEUS. Každý z týchto projektov priniesol niečo nové. V Japonsku a USA boli projekty podporované vládami.

Informačné a komunikačné technológie používané v oblasti dopravy boli v 90tych rokoch minulého storočia zahrnuté do novovzniknutého odboru, ktorý sa nazýva *dopravná telematika* (transport telematics). Je to súbor technických nástrojov, používajúci informačné technológie a telekomunikačné služby v dopravnom prostriedku a v dopravnej infraštruktúre na podporu a prevádzku služieb v doprave, s cieľom zvyšovať bezpečnosť a efektívnosť dopravných procesov.

V USA a Japonsku je uprednostňovaný termín *inteligentné dopravné systémy* IDS (Intelligent transport systems - ITS), pred termínom dopravná telematika, ktorý je používaný prevažne v Európe.

V súčasnosti dopravná telematika integruje telekomunikačné, IT z oblasti automatizácie a riadenia s dopravným inžinierstvom tak, aby sa dosiahol cieľ zvýšenie prepravných výkonov terajšej dopravnej infraštruktúry, zvýšenie bezpečnosti, psychickej pohody a informovanosti užívateľov dopravnej infraštruktúry, zlepšenie ochrany životného prostredia a zvýšenie produktivity hospodárskych činností. Orientuje sa na všetky druhy dopravy (cestnú, železničnú, leteckú a vodnú).

3. INTELIGENTNÝ DOPRAVNÝ SYSTÉM

IDS vytvára základné podmienky pre kvalitnú komunikačnú a informačnú spoločnosť, pričom z hľadiska dopravy a jej procesov otvára nové možnosti na dosiahnutie požadovanej mobility v súvislosti s trvalo udržateľným rozvojom spoločnosti. IDS sú dopravné systémy, ktoré napomáhajú efektívne využívať dopravnú sieť pri použití informačných, komunikačných a riadiacich technológií. Základnými oblasťami aktivít IDS sú: plánovanie a architektúra systému, dopravné informácie, riadenie výnimočných stavov, financovanie.

IDS sú založené na troch základných princípoch: informácia - komunikácia – integrácia. Podľa účelu využitia informácie sa IDS delia na dva základné riadiace procesy: proces využitia informácie počas jazdy a využitie priamej informácie na plánovanie dopravnej služby. Funkčnosť systému preto musí byť zabezpečená vo všetkých inštitucionálnych úrovniach: v administratíve, u prevádzkovateľa a používateľa. Kvalitnú funkčnosť IDS možno zabezpečiť len v súlade s tzv. „informačným reťazcom“, ktorý spája dopravné systémy s ich službami poskytovanými používateľovi tak, aby boli k dispozícii tieto stupne informácií: zber údajov, spracovanie údajov, prenos údajov, spracovanie informácií, prerozdelenie informácií, využitie informácií.

IDS možno koncepčne rozdeliť z hľadiska súčinnosti technickej a inštitucionálnej zložky každého dopravného riadiaceho systému. Architektúra IDS preto neobsahuje len technické prvky - napr. komunikačné spojenie, systémy zberu údajov a spôsoby odovzdávania informácií prostredníctvom rôznych dopravných technológií, ale aj inštitucionálne prvky - organizáciu a administratívu systému, t.j. funkcie schopnosť a zodpovednosť riadenia dopravy. Rozvoj architektúry IDS sa začína rozdelením a stanovením priorít jednotlivých služieb a samozrejme stanovením podmienok investora.

3.1. Vlastnosti IDS

Zvyšovanie bezpečnosti cestnej premávky: rôzne varovné systémy dokážu účastníkov dopravy informovať o vzniknutých incidentoch, problémových miestach, nepriaznivých vplyvoch počasia a pod.

Zvyšovanie efektivity prepravy: používanie navigačných systémov, ktoré dokážu určiť optimálnu trasu z východiskového miesta do cieľa, taktiež využitím monitorovacích zariadení, pomocou ktorých vie prepravca presne zistiť, kde sa jeho vozidlo momentálne nachádza.

Zvyšovanie kvality životného prostredia: informácie o emisiách z automobilov sú monitorované a spracované. Následne sú identifikované vozidlá, ktoré prekračujú povolený limit emisií v danom regióne.

Zamedzenie tvorby kongescií: tvorbe kongescií dokážu zamedziť navigačné inteligentné systémy, ktoré po rozpoznaní dopravnej kongescie navrhnu vhodnú obchádzkovú trasu, taktiež aj využívanie alternatívnych spôsobov dopravy.

4. ZÁKLADNÉ POJMY ELEKTRONICKÉHO OBCHODU

Rozvoj technológií na ekonomické účely priniesol so sebou novú terminológiu. Začal sa používať vo veľkom pojem “e-commerce” ako všeobecný znak elektronicky založených ekonomických aktivít. Definícií elektronického obchodovania (ďalej EO) je niekoľko, najvšeobecnejšou a najzaužívanejšou je však tá, že ide jednoducho o obchodovanie prostredníctvom internetu.

Oblasť elektronického obchodu sa dá vyjadriť týmito základnými vzťahmi:

- vzťahy medzi firmami (business-to-business – B2B),
- vzťahy firma - zákazník (business-to-costumer – B2C),
- vzťah zákazník - zákazník (customer-to-customer – C2C),
- vzťah firma - štátna správa (business-to-administration B2A).

“B2B” sa podľa Goldman and Sachs dá definovať ako **business-to-business** (medzifirmné) obchodovanie prevádzané prostredníctvom internetu, intranetu alebo extranetu (napr. IP siete). Tento obchodný proces môže byť prevádzaný medzi

firmami a ich dodávateľskými reťazcami alebo firmami a ostatnými firemnými koncovými používateľmi.

V súčasnej dobe sa B2B stáva jedným z najprogressívnejšie sa rozvíjajúcich segmentov EO. Prechod firiem k digitalizácii informácií nie je novinkou. Čo je však pre firmy nového, je práve význam spoločného pôsobenia - používaním digitálnych informácií, počítačovej firemnej praxe a internetu.

Jadrom B2B je v podstate databáza, ku ktorej je možné pristupovať pomocou internetu a jednoduchého rozhrania – teda obchodnej aplikácie. Obchodný partner, ktorý pristupuje do tohto virtuálneho priestoru, pozná svoje podmienky, za ktorých môže obchod uskutočniť. Samozrejmosťou je automatické spracovanie objednávky a jej zaradenie do vnútro podnikového IS. Ten je prepojený vzájomne spolupracujúcimi modulmi (napr. skladové hospodárstvo, modul pohybu zákazky). Systém môže automaticky sledovať stavy tovaru na sklade a automaticky doobjednávať u subdodávateľov ubúdajúcu položku a to i s výberom najvhodnejších podmienok a cien.

4.1. Využitie elektronického obchodovania v nákladnej preprave

Dopravný podnik, ktorý ponúka svojim prepravcom prepravné služby, s nimi spolupracuje prostredníctvom elektronických sietí a internetu pre zabezpečenie prepravy.

Využitie IT zjednodušuje a hlavne zefektívňuje proces premiestňovania tovaru od odosielateľa k prijímateľovi. Dopravcovi zjednodušuje prácu pri vyplňaní prepravných dokumentov, distribúcii informácií z týchto dokumentov, pri marketingových a manažérskych činnostiach a komunikácii so spolupracujúcimi dopravcami. Prepravcovi sa zjednodušuje objednávkový proces. Zvyšuje sa produktivita práce a nevznikajú zbytočné mzdové a režijné náklady v oblasti odbytu, administratívy a marketingu.

Základný postup práce pri preprave ostáva nezmenený. Menia sa iba niektoré úkony, resp. sa niektoré nahradia inými. Zjednodušený postup sa skladá z nasledujúcich činností:

- 1) *Objednávka prepravy, zabezpečenie vhodných dopravných prostriedkov pre prepravu a potvrdenie objednávky* – najčastejšie sa uskutočňuje prostredníctvom internetu, t. j. prostredníctvom web stránky dopravcu.
- 2) *Vstup tovaru do prepravného reťazca* – prevzatie tovaru na prepravu dopravcom.
- 3) *Nakládka, fixácia a vlastná preprava tovaru.*
- 4) *Vykládka dopravného prostriedku a doručenie príjemcovi.*

4.2. Možnosti komunikácie dopravcu v elektronickom obchode

Využívanie doposiaľ netradičných komunikačných kanálov vo vzťahu podniku k zákazníkom, dodávateľom a finančným inštitúciám (často aj k štátnej správe)

umožňuje pohotovú prenos informácií, šetrí časom i prepravnou silou, čím znižujú celkové náklady podniku. Dopravca môže na komunikáciu so svojim okolím využiť tieto komunikačné kanály:

- I. *Služby siete Internet* – dopravný podnik, ak chce uspieť v boji o zákazníka musí využívať všetky možnosti internetu, zapracované do svojej web stránky. Ide o tieto činnosti: prezentácia podniku a ponúkaných služieb, objednávanie služby (prostredníctvom objednávkových formulárov), potvrdenie objednávky, oznámenie času odchodu alebo príchodu zásielky k zákazníkovi, informácie o stave a mieste zásielky, platba (táto činnosť závisí od platobných možností zákazníka a zúčastnených peňažných inštitúcií), marketing (marketingový prieskum, podpora predaja a pod.)
Podnik by mal však mať zriadené aj ďalšie komunikačné kanály pre obchodných partnerov, ktorí ešte naplno nevyužívajú všetky možnosti Internetu.
- II. *Telefónne služby* – môže ísť napr. o zriadenie tzv. call centra – stredisko, kde operátori odpovedajú na otázky zákazníka a realizujú jeho požiadavky (objednávka, potvrdenie objednávky, oznámenie času odvozu, resp. príchodu tovaru). Resp. automatické hlasové zariadenie, ktoré zákazník ovláda pomocou tónovej voľby svojho telefónneho prístroja.
- III. *Faxové služby* – nástroj pre prenos papierových dokumentov, pomocou ktorého je možné: objednávanie služby, potvrdenie objednávky, oznámenie času odchodu alebo príchodu zásielky zákazníkovi, apod.
- IV. *Poštové služby* – pre EO je to nevyužiteľný komunikačný kanál.

4.3. Identifikácia tovaru v elektronickom obchodovaní

Automatizácia a s ňou spojené zrýchlenie výrobných, obchodných i prepravných procesov nastáva v dôsledku stále väčšieho využitia prostriedkov informačných technológií v reálnom čase. Pomocou snímačov sú procesné udalosti v reálnom čase zachytené, vyhodnotené a bezprostredne využité k riadení týchto procesov. K riadeniu logistických procesov budú v budúcnosti stále viac využívané technológie RFID (radio frequency identification) - identifikácia za pomoci vysielania a príjmu rádiového signálu.

Pri naskladnení a vyskladnení sa načíta identifikácia každého kusu a obsluha je upozornená na chýbajúce a prebytočné kusy, či na to, že je zásielka nakladaná do nesprávneho kamióna. Pomocou definovaných kódov je možné označiť nákladový kus príznakom (poškodený obal alebo tovar, odchýlka hmotnosti) alebo pridať záznam o prevedení služby (prebalenie, dodatočná manipulácia, združenie zásielok). Takto získané podklady sú využité ku generovaniu záznamov, ako podklad pre fakturáciu alebo pre riadenie o nezhodách (ISO). V súčasnosti sa na identifikáciu tovaru používajú viaceré systémy (čiarové kódy, čipy RFID a pod.). Systém RFID je možné

nasadiť najčastejšie v týchto odvetviach: preprava a logistika, výroba a spracovanie, bezpečnosť.

Nákladná preprava

- evidencia a sledovanie pohybu zásielky tovaru počas prepravy,
- evidencia a sledovanie zásielky tovaru prepravovaného za osobitných podmienok, mimoriadne zásielky,
- evidencia a sledovanie nebezpečného tovaru prepravovaného podľa poriadku RID,
- evidencia a sledovanie spešných,
- ochrana cenných zásielok, zaistenie bezpečnosti proti odcudzeniu.

Logistika

- evidencia a sledovanie tovaru, zásielky, počas skladovania, predpokladom je vytváranie inteligentných skladov,
- sledovanie procesu výroby,
- sledovanie doručovania zásielok, Just in Time,
- sledovanie tovaru v distribúcii a pri predaji,
- sledovanie prepravy, bezpečnosti a plynulosti dopravnej prevádzky,
- bezpečnostné systémy,
- ochrana cenných predmetov.

A. ZÁVER

Využívanie elektronického obchodovania v nákladnej doprave prináša celý rad výhod nielen na strane predávajúceho, ale aj na strane kupujúceho a vďaka aplikácii IDS prispieva k zvýšeniu efektívnosti celého procesu obchodovania.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- [1] BUKOVÁ, B. – VALOVIČ, R.: Elektronický obchod a jeho postavenie v doprave. Žilina EDIS – vydavateľstvo ŽU, 2005. 155 s. ISBN 80-8070-378-7
- [2] GOLDMAN SACHS: B2B: 2B or Not 2B? Goldman Sachs Report, 11/1999
- [3] OŠMERA, J.: RFID - nové možnosti nejen v logistice 1. část. In: IT System 7-8/2004, ISSN 1212-4567
- [4] OŠMERA, J.: RFID - nové možnosti nejen v logistice 2. část. In: IT System 9/2004, ISSN 1212-4567
- [5] PHILLIPS, C. - MEEKER, M.: The B2B Internet Report: Collaborative Commerce. Morgan Stanley Dean Witter Report, Morgan Stanley Dean Witter & Co. 2000
- [6] SCHLOSSEER, T.: Inteligentné dopravné systémy, Bratislava: Jaga Group, 2001

Príspevok je časťou riešeného grantového projektu VEGA č. 1/3307/06 a VEGA č.1/2162/05

Recenzent: doc. Ing. Vierošlav Molnár, PhD.
Žilinská Univerzita v Žiline